

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-20 30 00
www.hkr.se

EXAMENSARBETE

Hösten 2011

Lärarytbildningen

Modersmålsundervisningens betydelse för andraspråksutvecklingen

En kvalitativ studie utifrån ett lärarperspektiv

Författare
Jessie Ljungkvist
Elin Nöjd

Handledare
Sigurd Rothstein

Modersmålsundervisningens betydelse för andraspråksutvecklingen

- En kvalitativ studie utifrån ett lärarperspektiv

Abstract

Studien inriktar sig på vilken roll modersmålsundervisningen har i andraspråksutvecklingen och tydliggör även om huruvida ett samarbete mellan ämnet svenska som andraspråk och modersmålsundervisningen samt den övriga undervisningen är möjlig. En kvalitativ undersökning har genomförts med syftet att belysa språkutvecklingen hos elever med svenska som andraspråk. Fem semistrukturerade intervjuer genomfördes med lärare som undervisar i svenska som andraspråk. Valet av denna metod gjordes med anledning att få möjligheten att lyfta lärarnas egna åsikter och erfarenheter. Intervjuerna resulterade bland annat i beskrivningar av arbetssätt och på vilket sätt modersmålet används i undervisningen i svenska som andraspråk. En slutsats utifrån resultatet är att lärarna har en positiv syn på modersmålsundervisningens betydelse i andraspråksutvecklingen, då de menar att eftersom kopplingar kan göras mellan andraspråket och modersmålet kan elever lättare lära sig ord och begrepp på andraspråket om de tidigare redan har en förståelse för dessa begrepp på sitt modersmål.

Ämnesord: Modersmålsundervisningens betydelse, andraspråksutveckling, modersmål, svenska som andraspråk

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD.....	5
1. INLEDNING.....	6
1.1. Uppsatsens relevans	6
1.2. Uppsatsens teoretiska utgångspunkt.....	6
1.3. Syfte och problemformulering	7
1.4. Begreppsdefinitioner	8
1.5. Uppsatsens disposition	8
2. LITTERATURGENOMGÅNG.....	10
2.1. Framväxt av svenska som andraspråk.....	10
2.1.1. <i>Historik</i>	10
2.1.2. <i>Jämförelser mellan syfte och centralt innehåll i kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk</i>	12
2.2. Forskning om andraspråksinläring	13
2.2.1. <i>Behavioristisk syn på språkinläring</i>	13
2.2.2. <i>Mentalistisk syn på språkinläring</i>	14
2.3. Modersmålsundervisningens betydelse för andraspråksutvecklingen	15
2.3.1. <i>Modersmålsundervisningens framväxt</i>	15
2.3.2. <i>Modersmålsundervisningens betydelse ur ett historiskt perspektiv</i>	16
2.3.3. <i>Modersmålsundervisningens betydelse</i>	17
2.3.4. <i>Kursplanen i modersmål</i>	19
2.3.5. <i>Språk och identitet</i>	20
2.3.6. <i>Språkutvecklande arbetssätt</i>	21
2.4. Problemprecisering.....	21
3. METOD	22
3.1. Urval.....	22
3.2. Undersökningsgrupp	23
3.3. Insamlingsmetod	23
3.4. Bearbetning och analys	24
3.5. Etiska överväganden	25
4. RESULTAT OCH ANALYS	27
4.1. Presentation av intervjudeltagare	27

4.2. Resultatredovisning	28
4.2.1. <i>Bakgrund</i>	28
4.2.2. <i>Språkutvecklande arbetssätt</i>	29
4.2.3. <i>Modersmål i andraspråksundervisningen</i>	31
4.2.4. <i>Modersmålsundervisningens betydelse</i>	32
4.3. <i>Analys</i>	33
4.3.1. <i>Bakgrund</i>	34
4.3.2. <i>Språkutvecklande arbetssätt</i>	34
4.3.3. <i>Modersmål i andraspråksundervisningen</i>	35
4.3.4. <i>Modersmålsundervisningens betydelse</i>	35
5. DISKUSSION.....	37
5.1. Metoddiskussion.....	37
5.2. Resultatdiskussion.....	38
5.2.1. <i>Återkoppling till litteraturgenomgången</i>	38
5.2.2. <i>Återkoppling till syfte och problemformulering</i>	41
5.2.3. <i>Konsekvenser för yrkesrollen</i>	41
6. SAMMANFATTNING.....	42
REFERENSLISTA.....	43
BILAGA.....	46

FÖRORD

Utifrån syftet att få djupare kunskaper för språkutvecklingen hos elever med svenska som andraspråk, anser vi att vår förståelse för detta område har ökat under uppsatsens gång. Processen har varit givande och vi har fått mycket ny kunskap som vi tar med oss i vår kommande yrkesroll.

Vi skulle vilja börja med att tacka de lärare som hade möjligheten att medverka i vår undersökning och var villiga att dela med sig av sina åsikter. Det var både intressant och givande att få ta del av era erfarenheter. Vi skulle även vilja tacka vår handledare som under hela processen har funnits nära till hands. Tack för att du har stöttat oss med att få arbetet att gå framåt och för att du har besvarat alla våra frågor. Ett stort tack till er som också på något vis har funnits där för oss, genom både läsning och stöttning.

Slutligen skulle vi vilja tacka varandra för ett gott samarbete och en positiv arbetsmiljö. Under hela processen har vi kompletterat varandra och kunnat stötta och motivera varandra i både framgång och motgång.

Klippan den 6 december 2011

1. INLEDNING

I det inledande avsnittet behandlas uppsatsens relevans och teoretiska utgångspunkt. Uppsatsens syfte och den problemformulering som har använts presenteras också. Olika begrepp definieras och slutligen följer en presentation på uppsatsens upplägg.

1.1. Uppsatsens relevans

Språket är en betydelsefull faktor för att kunna verka i vårt samhälle, där vi dagligen möter individer med olika språk och kulturer. Eftersom skolan är inkluderad i samhället är språket ett centralt innehåll i undervisningen. Enligt läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr11, 2011) är språket ett viktigt hjälpmedel för människan, då vi ska tänka, kommunicera och lära. Vi utvecklar även vår identitet samt uttrycker känslor och tankar genom språket.

Eftersom mångkulturaliteten i vårt samhälle ständigt ökar har vi valt att fokusera på andraspråksperspektivet. Forskningen om svenska som andraspråk påbörjades, enligt Hammarberg (Hyltenstam & Lindberg, 2004) på allvar i början av 1970-talet och sedan dess har denna forskning systematiskt fortgått och fördjupats. Den ökade invandringen vid denna tidpunkt var den främsta anledningen till att forskning om andraspråket tog fart.

Modersmålets påverkan på andraspråksutvecklingen har debatterats vid olika tillfällen. Abrahamsson (2009) menar att många människor anser att modersmålsundervisningen hämmar språkutvecklingen i svenska som andraspråk, på grund av föreställningen om att det uppstår en svårighet att lära sig svenska då det finns ett annat språk närvarande. I motsats till denna föreställning påvisar Fridlund (2011) resultatet av en studie, som fokuserat på sambandet mellan elevers deltagande i modersmålsundervisningen och deras betyg. Studien resulterade i att modersmålsundervisningen bidrog till en lyckad utveckling i skolans övriga undervisning samt främjade andraspråksutvecklingen.

1.2. Uppsatsens teoretiska utgångspunkt

Den forskning som följer i uppsatsen är baserad på föreställningar om modersmålsundervisningens betydelse i andraspråksutvecklingen. Ämnena svenska som andraspråk och modersmål behandlas ur ett historiskt perspektiv och det förekommer även

kopplingar till de aktuella kursplanerna. Hänvisningar till Abrahamsson (2009) är återkommande, då denna forskare har en betydelsefull roll i fråga om modersmålets påverkan på andraspråksinläringen. Vidare i uppsatsen följer en empirisk undersökning vad gäller modersmålsundervisningens roll i utvecklingen av andraspråket, som är grundad på semistrukturerade intervjuer.

Uppsatsen har sin grund i det behavioristiska och mentalistiska perspektivet. Abrahamsson (2009) beskriver behaviorismen som att utveckling sker genom imitation samt återkoppling utifrån människans beteende. Den mentalistiska synen grundar sig i att språket är medfött och utvecklas utifrån barnets mognad och den språkliga miljö som barnet lever i.

Vårt synsätt bygger på det sociokulturella perspektivet, vars främsta företrädare är Vygotskij. Hammarberg (Hyltenstam & Lindberg, 2004) redogör för Vygotskijs grundläggande tanke om att språket utvecklas i interaktion med individer som behärskar språket, då teorins fokus ligger på barnets utveckling av språk och tänkande. Läraren har, i den sociokulturellt baserade undervisningen, rollen som handledaren som stöttar elever i deras språkliga utveckling. Vi vill tydliggöra att detta perspektiv inte behandlas genomgående i uppsatsen. Anledningen till synliggörandet av det sociokulturella perspektivet är istället att du som läsare ska få en inblick i vårt förhållningssätt.

1.3. Syfte och problemformulering

Syftet med detta forskningsområde är att få en djupare kunskap och en större förståelse för språkutvecklingen hos elever som har svenska som andraspråk, eftersom detta är ett ämne som inte behandlats tillräckligt under lärarutbildningen. Kunskaper i svenska som andraspråk anser vi vara relevant för varje lärare att besitta för att kunna skapa en förståelse för sina elevers förutsättningar och utveckling. Ett samarbete mellan ämnet svenska som andraspråk och modersmålsundervisningen samt den övriga undervisningen kan ge möjligheter till en ökad språkutveckling. Utifrån detta syfte är vår problemformulering: *Hur ser lärare, som undervisar i svenska som andraspråk, på modersmålsundervisningens betydelse för språkutvecklingen hos elever med svenska som andraspråk?*

1.4. Begreppsdefinitioner

Under denna rubrik kommer vi att belysa vilka definitioner som används på de begrepp som kontinuerligt kommer att förekomma i vår uppsats.

Modersmål: Axelsson, Rosander och Sellgren (2005) förklarar betydelsen av modersmål som detsamma som förstaspråk, vilket är det språk som barn socialiseras på i deras hemmiljö. En tidigare benämning av begreppet modersmål var hemspråk.

Andraspråk: Svensson (2009) definierar andraspråket som ett språk som lärs in efter att de grundläggande kunskaperna i förstaspråket utvecklats. Andraspråket utvecklas, liksom förstaspråket, i de sociala och kulturella omgivningar som det talas i. Enligt Fridlund (2011) användes tidigare begreppet främmande språk, vilket beskrevs som en ingång till det svenska språket.

Tvåspråkighet: Axelsson, Rosander och Sellgren (2005) beskriver tvåspråkighet som att två språk används efter behov i det vardagliga livet. Hur stora kunskaperna i de båda språken är har en mindre betydelse.

Inläring: Nationalencyklopedin (12-01-28) definierar begreppet inläring som att individen tillägnar sig kunskap och förståelse för sin omgivning, främst genom språket.

Utveckling: Enligt Nationalencyklopedin (12-01-28) menas utveckling att det sker en förändring från ett lägre till ett högre och bättre tillstånd.

1.5. Uppsatsens disposition

Som inledning har uppsatsens bakgrund, syfte och problemformulering samt begreppsdefinitioner presenterats. Vidare följer en litteraturgenomgång, där forskning om svenska som andraspråk framställs ur ett historiskt perspektiv. En behavioristisk och mentalistisk syn på andraspråksinläring presenteras och jämförelser mellan kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk behandlas. Modersmålsundervisningens betydelse redogörs också för i litteraturgenomgången, både ur ett historiskt perspektiv och utifrån en mer modern aspekt. Slutligen, i litteraturgenomgången, presenteras ett avsnitt om

språkutvecklande arbetssätt, för att belysa hur vi i vår kommande yrkesroll skulle kunna arbeta med språkutveckling i olika ämnen. Den empiriska undersökningen, som grundar sig på den teoretiska forskningen, beskrivs och metodvalet motiveras. Undersökningens resultat redovisas utifrån olika kategorier; bakgrund, språkutvecklande arbetssätt, modersmål i andraspråksundervisningen och modersmålsundervisningens betydelse, vilka även används i en analys. I diskussionen knyts resultatet samman med teorin samt återkopplas till uppsatsens syfte. Avslutningsvis följer en sammanfattning av uppsatsens huvudsakliga delar.

Genomgående i uppsatsen använder vi oss av begreppet *elev*, förutom då vi hänvisar till någon forskare som istället använder begreppet *barn*. Även *inläring* är ett begrepp som används i forskningssammanhang. Utöver detta använder vi begreppet *utveckling*.

2. LITTERATURGENOMGÅNG

I detta avsnitt skildras hur ämnet svenska som andraspråk har växt fram och utvecklats. Tidigare forskning om andraspråksinlärning är också någonting som behandlas. Vidare belyses modersmålsundervisningens framväxt och betydelse ur ett historiskt perspektiv. En mer modern föreställning om modersmålsundervisningens betydelse i andraspråksutvecklingen lyfts fram. Som avslutning under denna rubrik kopplas språk till identitet och arbetssätt.

2.1. Framväxt av svenska som andraspråk

Under denna rubrik följer en historisk återblick på hur ämnet svenska som andraspråk har växt fram. Jämförelser mellan kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk synliggörs för att tydliggöra skillnader och likheter, eftersom forskning påvisar att elever emellanåt deltar i båda svenskämnen.

2.1.1. Historik

Fridlund (2011) redogör för svenska som andraspråk och dess väg mot ett eget ämne. På grund av behovet av mer arbetskraft började invandringen i Sverige i slutet av 1960-talet successivt öka, vilket medförde en önskan om en anpassning av undervisningen i vårt föränderliga och mångkulturella samhälle. För att göra de nya medborgarna delaktiga i samhällslivet rekommenderades den fristående kursen *Svenska som invandrarundervisning*.

I samband med det förberedande arbetet av läroplanen som skulle börja gälla från och med år 1980, menar Fridlund (2011) att diskussioner förekom om huruvida svenska som främmande språk skulle bli ett eget ämne eller inte. Följden blev att svenska som främmande språk inte skulle få en egen kursplan, utan istället framställdes det som ett stödämne till kursplanen i svenska. Fridlund (2011) hänvisar till Lgr80, då hon framhäver att de elever som utvecklat tillräckliga kunskaper i svenska som främmande språk får övergå till den ordinarie svenskundervisningen. Hon menar vidare att ämnet har en låg status, då det endast gestaltas som en komplettering i den svenska ämnesundervisningen.

Fridlund (2011) beskriver att svenska som andraspråk övergick till att vara ett eget ämne i gymnasieskolan år 1989, efter att svenska som främmande språk några år tidigare erhållit en

ny benämning. Ett beslut togs dock att kursplanen i svenska som andraspråk inte skulle vara en del av läroplanen för grundskolan, Lpo94. Fridlund (2011) hävdar att de varierade åsikterna om en integrering av svenska som andraspråk som ett eget ämne i undervisningen resulterade i debatter kring elevers språkutveckling om svenskämnet skulle delas upp i olika undervisningsgrupper. Å ena sidan ansågs att de elever som inte har svenska som modersmål behöver få möta särskilda undervisningsmetoder för att få de bästa förutsättningarna till en utveckling av språket, då eleverna får möjligheten att nå samma mål genom olika vägar. Å andra sidan hävdades att ett eget svenskämne för elever som inte har svenska som modersmål missgynnade andraspråksutvecklingen. Istället ansågs det vara viktigt för elevers språkutveckling att undervisas tillsammans med sina svensktalande klasskompisar. Andra menade även att elever med svenska som andraspråk kan få en negativ stämpel på sig om de skulle sättas i en egen undervisningsgrupp och kritik mot de gemensamma målen i kursplanerna uppstod, då kritikerna inte ansåg det vara nödvändigt med ännu ett svenskämne.

Inte förrän år 1996, betonar Fridlund (2011), upprättades kursplanen i svenska som andraspråk i grundskolan, som på så sätt utvecklades till ett eget undervisningsämne. Grundskoleförordningen (1997:599) tydliggör vilka elever som har rätt till svenska som andraspråk, nämligen de elever som har ett annat modersmål än svenska, invandrarelever som främst använder svenskan i sin vardag med någon familjemedlem samt de elever som har svenska som modersmål, men som har vistats utomlands under sin tidigare skolgång. Det fastslås även att undervisningen i svenska som andraspråk ersätter undervisningen i svenska och det är rektorns ansvar att fatta beslut om vem som har behov av andraspråksundervisning.

I Skolverkets rapport *Med annat modersmål – elever i grundskolan och skolans verksamhet* (2008), baserad på olika studier, framställs att Grundskoleförordningen inte alltid följs, utan istället betraktas svenska som andraspråk som ett stöd i svenskundervisningen. En följd av detta har blivit att elever som har rätt till svenska som andraspråk ofta deltar i båda svenskämnena. Studierna resulterade också i att det på var femte skola finns elever med svenska som modersmål som deltar i andraspråksundervisningen, då ämnet anses som ett extra stöd till svagpresterade elever. För att inte riskera en låg status på svenska som andraspråk, som kan medföra ett minskat intresse att delta i undervisningen, krävs ett gemensamt och öppet förhållningssätt till ämnet. Rapporten påvisar också ett minskat ansvarstagande hos rektorer på vissa skolor, som även bjuder in elevers och föräldrars åsikter i beslutet om deltagandet i andraspråksundervisningen.

2.1.2. Jämförelser mellan syfte och centralt innehåll i kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk

Kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk, som ingår i läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr11, 2011), ser i stora drag likadana ut. Gemensamt i syftet för de båda ämnena är att "... eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- formulera sig och kommunicera i tal och skrift,
- läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften,
- anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang,
- urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer, och
- söka information från olika källor och värdera dessa" (Lgr11, 2011, s. 222f).

I syftet för svenska som andraspråk finns det en punkt utöver dessa ovanstående punkter, nämligen att elever ska ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att efter olika syften, mottagare och sammanhang anpassa språket. Lgr11 (2011) betonar även vikten av att elever som har svenska som andraspråk får möjligheten att använda språket utifrån sina egna förutsättningar, utan något krav på språklig korrekthet.

Vissa punkter i det centrala innehållet i Lgr11 (2011) skiljer sig åt i de båda kursplanerna. I årskurs 1-3 tillkommer punkter i svenska som andraspråk som handlar om jämförelser mellan det svenska språket och modersmålet, till exempel vad gäller uttal samt bokstävers form och ljud. Elever med svenska som andraspråk ska också få möjligheten att utveckla olika metoder för att förstå och göra sig förstådd när det svenska språket inte är tillräckligt. Något som förekommer i svenskans centrala innehåll i årskurs 1-3 är skönlitterära barnboksförfattare, vilket inte förekommer i det centrala innehållet i svenska som andraspråk. Vad gäller det centrala innehållet i årskurs 4-6 är det betydelsen av ord och begrepp samt klassificering, synonymer och motsatsord som tillkommer i svenska som andraspråk. Uttal och att göra sig förstådd är återkommande punkter från de tidigare årskurserna och även skönlitterära barn- och ungdomsförfattare har tillkommit som ett centralt innehåll, vilket inte förekommer i årskurs 1-3.

2.2. Forskning om andraspråksinlärning

En behavioristisk och mentalistisk syn på andraspråksinlärning presenteras under denna rubrik, eftersom det är relevant för ett senare avsnitt i uppsatsen om modersmålsundervisningens betydelse.

2.2.1. *Behavioristisk syn på språkinlärning*

Abrahamsson (2009) ger en inblick av den inlärningspsykologiska teori, nämligen behaviorismen, som verkade under den första hälften av 1900-talet. Ivan Pavlov, Leonard Bloomfield och B. F. Skinner är omtalade företrädare för den behavioristiska teorin. Ett karaktäristiskt drag för behaviorismen är att människans beteende och inlärning uppfattas som ett upprättande av vanor eller erfarenheter, vilka utvecklas genom imitation, övning samt återkoppling. Belöning och bestraffning är en typ av återkoppling, som utgår ifrån bra eller dåligt beteende. Detta synsätt är någonting som även präglade andraspråksundervisningen. I detta sammanhang redogör Abrahamsson (2009) för begreppet transfer, vilket är detsamma som den överföring som görs av gamla erfarenheter vid inläringen av något nytt. En positiv transfer kallas för facilitering och har betydelsen att inläringen underlättas, då de nya erfarenheterna överensstämmer med de gamla. När dessa erfarenheter, i motsats till facilitering, inte stämmer överens med varandra störs inläringen. Detta är en negativ transfer som nämns som interferens. Den framtida inläringen påverkas av de erfarenheter som en individ har, vilket betyder att "... en person med mycket goda kunskaper i många språk vara mer påverkad av redan etablerad kunskap än vad enspråkiga personer är, och således mer än andra inlärare vara benägen att transferera gamla vanor" (Abrahamsson, 2009, s. 31).

Svensson (2009) förklarar kritiken mot behaviorismen som att upprepning och imitation inte kan ligga till grund för barns språkutveckling. Hon menar att barn inte skulle kunna uttrycka egenbildade meningar om de enbart imiterar. Även Abrahamsson (2009) påvisar en kritik mot den behavioristiska synen på språkinlärning. Språkvetaren Noam Chomskys kritik är främst riktad mot uppfattningen om att det språkliga beteendet tolkas som ett upprättande av vanor, som utvecklas genom imitation och återkoppling. Han menar att det hos individer finns en förmåga att uttrycka och förstå specifika meningar som inte kan ha framställts genom imitation, då dessa inte erfarits vid något tidigare tillfälle. Enligt Chomsky utvecklas språket istället genom att barn har ett eget inre regelsystem som de experimenterar med och successivt förändrar.

2.2.2. *Mentalistisk syn på språkinlärning*

Utifrån sitt motstånd mot behaviorismen utvecklade Chomsky, enligt Abrahamsson (2009), under 1960-talet en ny tradition inom språkvetenskapen, vilken ger uttryck för språket som en medfödd förmåga. Enligt Svensson (2009) hade Chomsky ett stort intresse för framväxten av språket och eftersträvade en utveckling av en teori om språkets struktur, som borde angå grammatiken i alla språk. Teorins grundtanke är att den språkliga miljön medför språkutvecklingens avstamp näst intill per automatik utifrån barnets mognad. Denna föreställning innebär att den språkliga utvecklingen hos barnet pågår utan någon viss stimulans.

Svensson (2009) påpekar att Chomskys studerande av det grammatiska språket endast var ett perspektiv på den språkliga utvecklingen vid denna tidpunkt. Värt att nämna är att fokus även låg på den kognitiva utvecklingen, vilken Piagets konstruktivistiska teori var inriktad på. Vygotskij, som representerar den sociokulturella teorin, koncentrerade sig på det sociala samspelet i den mentala utvecklingen. Med inspiration av Chomsky, Piaget och Vygotskij studerade Bruner det sociala samspelets innebörd för den kognitiva utvecklingen hos barnet.

Det var enligt Abrahamsson och Hyltenstam (Bjar & Liberg, 2010) Chomskys mentalistiska syn på språkinlärning som även reviderade synen på andraspråksinlärning. Språkets ursprung och biologiska bas var antydningar som likaså uppenbarades i andraspråket. Fördjupade studier om andraspråksinlärarens fel och avvikelser förekom, då det fanns en ovisshet kring den tidigare uppfattningen om interferens som en negativ påverkan på språkutvecklingen. Abrahamsson (2009) påvisar också ett stort antal studier, influerade av Chomskys mentalistiska teori, kring barns tillägnelse av språket under 1960-talet och början av 1970-talet. Andraspråksforskningen fick en ny riktning, då det fanns en påverkan av förstaspråksforskningens nya fokus. Detta förändrade perspektiv på språkinlärning medförde uppmärksamheten mot en andraspråksinlärning där inläraren sågs som en aktiv och kreativ skapare av en mental grammatik.

2.3. Modersmålsundervisningens betydelse för andraspråksutvecklingen

I detta avsnitt behandlas hur undervisningen i modersmål har växt fram samt hur synen på modersmålsundervisningens betydelse för andraspråksutvecklingen har förändrats genom åren. En mer modern aspekt av modersmålsundervisningens betydelse för utvecklingen i andraspråket belyses även och några betydelsefulla delar av kursplanen i modersmål tas upp. Avslutningsvis behandlas hur identitet utvecklas genom språket och hur ett språkutvecklande arbetssätt skulle kunna se ut.

2.3.1. Modersmålsundervisningens framväxt

Enligt Skolverkets rapport *Flera språk – fler möjligheter* (2003) verkade, fram till 1960-talet, en försvenskningpolitik, då det ansågs att invandrarna skulle anpassa sig till samhället och dess kultur och språk. Under 1970-talet förändrades denna syn och år 1975 beslutade riksdagen att invandrare skulle få bevara och kontinuerligt utveckla sin kultur och sitt modersmål. Detta beslut medförde ett ökat intresse för olika kulturer i skolans värld, vilket år 1977 ledde till en hemspråksreform. Kommunerna blev från och med nu skyldiga att organisera och erbjuda modersmålsundervisning för de elever som hade rätten till det, från att det sedan år 1968 endast varit frivilligt att erbjuda det. I och med denna reform blev skolan en del av utvecklingen mot aktiv tvåspråkighet i samhället. Syftet var att underlätta invandrarnas integration i det svenska samhället.

Det förekom, enligt Skolverkets rapport (2003), en del svårigheter med modersmålsundervisningen, då den både var frivillig och ersatte annan undervisning. Innehållet i modersmålsundervisningen förändrades för att göra det så lustfyllt som möjligt för eleverna, eftersom lärarna kände en oro över elevernas eventuella frånvaro. Elevernas motivation till att delta var inte alltid självklar, eftersom de missade undervisning i andra ämnen som ansågs mer intressant. Denna organisering, att modersmålsundervisningen ersatte annan undervisning, förekom fram till år 1991. Rapporten *Med annat modersmål – elever i grundskolan och skolans verksamhet* från Skolverket (2008) beskriver att elevers bristande motivation till att delta i modersmålsundervisningen är något som förekommer även idag, men nu är anledningen till detta istället att undervisningen bedrivs efter skoltid och emellanåt på annan skola. Trots att kommunerna fortfarande är skyldiga att anordna

modersmålsundervisning är det inte en självklarhet på alla skolor, på grund av brist på modersmåls lärare eller för få elever med samma modersmål.

2.3.2. Modersmålsundervisningens betydelse ur ett historiskt perspektiv

Utifrån den behavioristiska synen på språkinlärning under 1960-talet, menar Abrahamsson (2009) att det fanns en föreställning om att en överföring, en så kallad transfer, av gamla erfarenheter inträffade vid inlärningen av något nytt. Modersmålet kunde på så sätt påverka inlärningen av ett andraspråk, antingen på ett positivt eller negativt sätt. Börestam och Huss (2001) hävdar att en facilitering (positiv transfer) sker då språken stämmer överens med varandra. De fel som görs vid inlärningen av ett andraspråk betraktades, under denna tid, som en negativ inverkan från modersmålet, då det handlade om en interferens (negativ transfer). Det var främst den negativa transferen som forskare under 1960-talet fokuserade på, eftersom ett intresse kring kopplingar mellan de språkliga felen och interferens uppstod. Robert Lado är, enligt Abrahamsson (2009) en känd representant för tolkningen om att erfarenheter från modersmålet är det största störningsmomentet vid andraspråksinlärningen. Lado har skrivit en handledning för lärare, med syftet att förutsäga vilka svårigheter som andraspråksinlärare med ett specifikt modersmål borde stöta på.

Abrahamsson (2009) poängterar att uppfattningen om att kunna hitta språkliga fel hos andraspråksinläraren genom att jämföra andraspråket med modersmålet har utsatts för en del kritik. Det främsta problemet var, enligt kritikerna, att inläraren vid utvecklingen av ett andraspråk ofta gör sådana fel som inte kan kopplas till skillnaden mellan andraspråket och modersmålet. En annan aspekt är att det emellanåt inte inträffade några svårigheter med språket för inläraren, trots att det förekom olikheter mellan modersmålet och andraspråket. Kritik riktades även mot föreställningen om att större svårigheter med språket uppkom, för att skillnaderna mellan språken var större. Kritiken medförde att denna uppfattning om modersmålets påverkan på andraspråksinlärningen så småningom övergavs.

Abrahamsson och Hyltenstam (Bjar & Liberg, 2010) beskriver att då det uppkom fördjupade studier kring andraspråksinlärarens faktiska språkliga svårigheter, följde en förståelse om att anledningen till dessa inte alltid hade att göra med interferens från modersmålet. Istället började studierna fokusera på en eventuell gemensam process vad gäller andraspråksinlärning,

likaså förstaspråksinlärning, då många språkliga svårigheter verkade vara en del av en naturlig utveckling. Oavsett vilket modersmål som andraspråksinläraren hade, kunde ett tydligt mönster följas i utvecklingen av språkliga strukturer, med samma typer av språkliga avvikelser. Abrahamsson (2009) hänvisar till Pit Corder, som genom påverkan från Chomskys mentalistiska teori deltog i analyser av de språkliga felen hos andraspråksinlärare. Studierna baserades främst på interimspråkets förändring under en viss tidsperiod. Interimspråket är en bruklig term, som är en översättning av interlanguage och upprättad av Larry Selinker. Abrahamsson och Hyltenstam (Bjar & Liberg, 2010) förklarar betydelsen av interimspråket som nära förknippat med det språk som inläraren använder för att nå andraspråket. Abrahamsson (2009) framställer termen ur en annan synvinkel, där den kan förklaras som en språklig process i förändring, det vill säga det språk som används från början till slutet av andraspråksutvecklingen.

Enligt Abrahamsson (2009) var det vanligaste synsättet under 1970-talet att transfer inte hade någon omfattande påverkan på andraspråksutvecklingen. Selinker antog dock att modersmålet var en central faktor för utvecklingen av ett andraspråk och i detta skede förändrades även uppfattningen om transfer, från att endast ha betraktats som en överföring av erfarenheter till att användas som en resurs i andraspråksinlärningen. I en mer modern syn på modersmålsundervisningens betydelse för utvecklingen i andraspråket, som har mognat under de senaste årtiondena, talas det om termen tvärspråkligt inflytande. Termen etablerades av Kellerman och Sharwood Smith och innehåller fler faktorerers påverkan på andraspråksutveckling, då modersmålet inte är den enda primära faktorn. Fler infallsvinklar på andraspråksinlärning än transfer och interferens är också något som begreppet innehåller. Abrahamsson (2009, 252f) poängterar att uppfattningen om modersmålet som den mest betydande faktorn vid inlärningen av ett andraspråk är en traditionell syn. Han tydliggör istället modersmålet som en av många faktorer som är inkluderade i påverkandet av andraspråksutvecklingen.

2.3.3. Modersmålsundervisningens betydelse

Lindberg (2002) menar att uppfattningen om att modersmålet stör andraspråksinlärningen är en myt som funnits under en lång tid. Denna uppfattning gav uttryck till att modersmålet försvårar utvecklingen av andraspråket, då det är förvirrande att lära sig två språk. Senare års forskning påvisar dock att tvåspråkighet är till fördel för den kognitiva utvecklingen. Några av

dessa fördelar är att begreppsbildning och kreativt tänkande gynnas, en medvetenhet om språklig form och funktion ökar, språket används som ett stöd i tänkandet samt en växling mellan olika språk sker, vilket leder till förmågan att vara flexibel och lösa problem.

Axelsson (Hyltenstam & Lindberg, 2004) redogör för en studie, genomförd år 1997 av Thomas och Collier. Med syftet att undersöka den undervisning som är mest gynnsam för andraspråksutvecklingen, resulterade studien bland annat i att de elever som har mer grundläggande kunskaper i modersmålet kommer att utvecklas snabbare i andraspråket samt lättare utveckla kunskaper i den övriga ämnesundervisningen. Fridlund (2011) påvisar en liknande studie, genomförd av Hill år 1995. Hills studie, som är baserad på elevintervjuer, handlar om kopplingen mellan elevers betyg och modersmålsundervisning. Studiens slutsats är att de elever som deltagit i modersmålsundervisningen har en större fördel i utvecklingen av andraspråket samt utvecklingen i övriga ämnen. Skolverkets rapport *Med annat modersmål – elever i grundskolan och skolans verksamhet* (2008) lägger också fram bevis för högre prestering i skolan hos de elever som närvarar vid modersmålsundervisningen än de som inte deltar i denna undervisning. I rapporten framgår att elevernas kön, sociala ställning eller familjebakgrund inte har någon betydelse i framställningen av detta resultat.

Vidare redovisas, i Skolverkets rapport (2008), kommunens ansvar för undervisning i de olika modersmålen. Att ansvaret oftast läggs på kommunen beror bland annat på att det på enskilda skolor inte finns tillräckligt med elever med annat modersmål för att bedriva en modersmålsundervisning. Istället utgörs undervisningsgruppen av elever från olika skolor i samma kommun. Detta kan medföra att elever inte känner sig motiverade till att delta i modersmålsundervisningen, eftersom undervisningen i somliga fall sker efter skoltid och på annan skola. Även Beijer (2006) resonerar kring schemaläggningens konsekvenser av undervisningen i modersmålet. Hon betonar att eftersom undervisningen är lagd efter skoltid är det svårt för de övriga lärarna att bli delaktiga i elevers framsteg och på så sätt stötta deras utveckling utifrån elevernas egna förutsättningar.

I *Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet*, som är en översikt av Skolutvecklingen, menar Hyltenstam (Skolutvecklingen, 2007) att kommunerna har en skyldighet att organisera modersmålsundervisning, då politiker i det svenska samhället sedan 1970-talet varit eniga om att elever som har annat modersmål än svenska ska ha rätten till denna undervisning. Att bli erbjuden ett deltagande i modersmålsundervisningen är, enligt

rapporten *Med annat modersmål – elever i grundskolan och skolans verksamhet* från Skolverket (2008), inte en självklarhet på alla skolor. Anledningen kan vara att det finns en brist på modersmåls lärare eller för få elever med samma modersmål. Nygren-Junkin (2006) tydliggör den positiva inverkan på elevers andraspråksutveckling, då de blir erbjudna och får möjligheten att använda sitt modersmål. Elevens självförtroende påverkas utifrån vilket budskap skolan sänder ut vad gäller modersmålsundervisningens betydelse. Självförtroendet kan stärkas hos eleven om skolan uppmärksammar elevens bakgrund och modersmål och ser undervisningen i modersmål som en viktig del av skolans värld. Detta kan i sin tur leda till en ökad utveckling av både andraspråket och övrig ämnesundervisning.

Hyltenstam (Skolutvecklingen, 2007) redogör för syftet med att anordna undervisning i modersmål inom skolans ramar. Undervisningen kan bidra till ett stärkt självförtroende, ett kunskapsutvecklande, fördjupade kunskaper om kulturell bakgrund och modersmål, identitetsskapande samt utvecklade kunskaper i andraspråket. Genom att, i undervisningen, jämföra olika kulturer med varandra fungerar modersmålet som en bro till det svenska samhället. Vidare menar Hyltenstam (Skolutvecklingen, 2007), liksom Axelsson (Hyltenstam & Lindberg, 2004) och Fridlund (2011), att undervisningen i modersmål medför gynnsammare förutsättningar för utvecklingen i andraspråket. Om eleven redan har ett fungerande ord- och begrepps-förråd på sitt modersmål innebär andraspråksinläringen att lära sig nya benämningar på, hos eleven, redan förankrade begrepp. Då det inte förekommer någon begrepps-förståelse hos eleven sedan tidigare fordras en mer krävande andraspråksinläring, där eleven både behöver lära sig att förstå betydelsen av begreppen och benämningen av dessa.

2.3.4. Kursplanen i modersmål

Enligt kursplanen i modersmål, som ingår i läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr11, 2011), är denna undervisning en betydande faktor i utvecklingen och lärandet av andraspråket och kunskaper i övrig ämnesundervisning. Modersmålsundervisningen syftar till att elever både ska skapa en förståelse för modersmålets betydelse för den individuella utvecklingen i de övriga ämnena och erhålla grundläggande kunskaper i och om modersmålet. Elever ska i undervisningen få möjligheten att utveckla sin identitet, skapa förståelse för omvärlden, utföra jämförelser mellan språk och kulturer, uttrycka egna tankar och åsikter samt utveckla sitt tal- och skriftspråk. Att få möta texter av

olika slag på modersmålet och att utveckla förståelse för modersmålets uppbyggnad är också inslag i undervisningen.

2.3.5. Språk och identitet

Haglund (Hyltenstam & Lindberg, 2004) presenterar en studie, i vilken nio elever med annat modersmål än svenska medverkade. Elevernas uttalanden under den pågående studien handlar bland annat om hur skolans förväntningar och omgivningens uppfattningar påverkar deras identitet på olika sätt. Skolan, som eleverna går i, förespråkar om att svenska och engelska är de språk som tillåts att användas under skoltid. En del av de medverkande eleverna anser att deras bakgrund och tidigare erfarenheter inte har någon betydelse i skolans värld, då något intresse om deras språk och hemland inte förekommer i klassrummet. En anpassning till skolans förväntningar sker hos dessa elever för att lättare passa in enligt skolans normer. Andra elever väljer istället att gå emot en ”försvenskning” och utvecklar alternativa identiteter, som kan uttryckas som ett motstånd mot de förväntningar som läggs på dem. Eliaso Magnusson (Musk & Wedin, 2010) påvisar en liknande studie angående andraspråkselevers inkludering i samhället. Eleverna, som deltog i denna studie, uttrycker ett utanförskap och en distans till det svenska samhället, då de på grund av språket inte fullt ut kan accepteras som svenskar och på så sätt känna sig inkluderade i samhället. Eleverna anser att om deras förutsättningar hade sett likadana ut som för de svenska eleverna, det vill säga om de också hade haft svenska som modersmål, hade deras självförtroende ökat.

I studien, som framställs av Haglund (Hyltenstam & Lindberg, 2004), deltar en elev som ofta är inblandad i olika konflikter, efter att ha gett upp sina försök att anpassa sig till skolans förväntningar. Detta kan vara en strategi hos elever med annat modersmål, då de känner sig nedvärderade av det övriga samhället. Börestam och Huss (2001) betonar att barn med annat modersmål än svenska ofta utsätts för negativa attityder från samhället på grund av deras ursprung. På detta sätt kan det skapas en svårighet att utveckla en flerkulturell identitet, då det är av stor betydelse att samhället och främst skolan uppmärksammar och intresserar sig för de språk som existerar i klassrummet.

2.3.6. Språkutvecklande arbetssätt

Holmegaard och Wikström (Hyltenstam & Lindberg, 2004) redogör för det arbetssätt som de anser gynna både språkutveckling och ämneskunskap hos andraspråkselever. Då elever med svenska som andraspråk främst behöver fokusera på själva språkinläringen kan utvecklandet av kunskaper i andra ämnen gå förlorade. Ofta finns det inga möjligheter att få ämnesundervisning på sitt modersmål, vilket betyder att de flesta andraspråkselever får ämnesundervisning på andraspråket. För att elever med svenska som andraspråk ska få möjligheten att uppnå så goda resultat som möjligt menar Holmegaard och Wikström (Hyltenstam & Lindberg, 2004) att en språkutvecklande ämnesundervisning bör satsas på. Detta betyder att ämnesundervisningen ska vara språkligt anpassad och att läraren, vid planeringen av ett arbetsområde, har områdets ord och begrepp i åtanke för att komma fram till vilka språkliga färdigheter som behöver tränas. Det sociokulturella perspektivet är av stor betydelse i den språkutvecklande ämnesundervisningen, då elever får möjlighet till att utvecklas i samspel med varandra och med läraren som stöd. Att reflektera kring sitt eget lärande och att träna på att ge respons till varandra är också viktiga inslag. Även kontextualisering är en viktig del som gynnar elevers utveckling och lärande, då de kunskaper som eleverna ska tillägna sig sätts in i ett sammanhang. När läraren använder sig av elevers tidigare kunskaper och erfarenheter i sin undervisning kan eleverna lättare ta till sig innehållet och skapa en djupare förståelse.

2.4. Problemprecisering

I litteraturgenomgången har modersmålsundervisningens betydelse i andraspråkutvecklingen bearbetats, både ur ett historiskt perspektiv och ur en mer modern aspekt. Utifrån denna bearbetning kvarstår problemformuleringen: *Hur ser lärare, som undervisar i svenska som andraspråk, på modersmålsundervisningens betydelse för språkutvecklingen hos elever med svenska som andraspråk?*

3. METOD

Under denna rubrik beskrivs de val som har gjorts i undersökningen. Urvalet motiveras och undersökningsgruppen beskrivs. En skildring av insamlingsmetod och en framställning av bearbetning och analys förekommer också. Slutligen presenteras de etiska överväganden som har gjorts i samband med undersökningen.

3.1. Urval

Ett subjektivt urval har beaktats i denna undersökning. Denscombe (2009) beskriver detta urval som att en specifik grupp har handplockats, det vill säga valts ut, då undersökningens syfte knyter an till de medverkandes kunskaper. Syftet var att undersöka vad lärare som undervisar i svenska som andraspråk anser om modersmålsundervisningens roll i andraspråksutvecklingen och därför kom denna grupp personer att vara ett medvetet urval.

För att göra ytterligare ett urval kontaktades lärare som arbetar inom samma kommun. Detta val gjordes på grund av att det förekom en viss tidsbegränsning. Att just den här specifika kommunen i södra Sverige valdes var med anledningen att den var lättillgänglig, vilket Denscombe (2009) benämner som ett bekvämlighetsurval. En viss kännedom om hur många lärare som arbetar med svenska som andraspråk inom denna kommun förekom också, vilket är ännu en anledning till valet av kommun. Att se på skillnader och likheter inom en viss kommun är också en intressant aspekt.

Avsikten var att söka upp fem lärare som hade möjlighet att medverka i undersökningen. Anledningen till att söka upp just fem lärare var att uppsatsen inte skulle bli för omfattande och för att det förekom en viss tidsbegränsning. Att inte söka upp för få lärare var även viktigt, för att kunna göra jämförelser mellan deras åsikter och erfarenheter. Eftersom fem är ett ojämnt tal ansågs det antalet lärare vara lämpligt, då det är svårare att ställa åsikter mot varandra om det till exempel skulle vara fyra lärare, som är ett jämnt tal.

Efter att ha besökt ett möte och på så sätt tagit den första kontakten med de lärare som undervisar i svenska som andraspråk i den handplockade kommunen, var det åtta stycken som blev intresserade av att medverka i undersökningen. Av de åtta lärare, som kontaktades via mejl, var det tre stycken som valde att inte medverka på grund av olika anledningar och på så

sätt uppfylldes förväntningarna om fem medverkande. Förutsatt att ett större antal lärare hade haft möjligheten att delta i undersökningen hade en begränsning utförts utifrån tillgänglighet. Om de medverkande dock hade blivit färre än fem hade en övervägning gjorts om huruvida undersökningsgruppen hade varit tillräcklig, om annars hade lärare i närliggande kommuner kontaktats.

Viktigt att ha i åtanke är att fem intervjudeltagare inte är tillräckligt för att återspegla hela verkligheten. De fem medverkande representerar en kommun, men det hade krävts ett större utbud av deltagare i flera kommuner för att göra undersökningen mer trovärdig. De förekom dock en viss nyfikenhet kring att göra jämförelser mellan andraspråklärares åsikter och erfarenheter i en specifik kommun. På grund av tidsbristen verkade en sådan undersökning vara mer rimlig.

3.2. Undersökningsgrupp

Undersökningsgruppen består av fem lärare, som arbetar i samma kommun och undervisar i svenska som andraspråk. Det är endast en av dessa fem lärare som är utbildad i svenska som andraspråk, medan två av dem har en pågående utbildning i detta ämne parallellt med sin undervisning. De två återstående har ingen utbildning i svenska som andraspråk, men har undervisat i detta ämne under en lång tid.

3.3. Insamlingsmetod

Den kvalitativa undersökningen innehåller ett resultat som är baserat på den information som framkommit genom intervjuer. Denscombe (2009) menar att tillämpningen av intervjuer som insamlingsmetod är lämplig då undersökningen bland annat syftar på att lyfta fram erfarenheter, åsikter och uppfattningar hos de medverkande. Denna aspekt stämmer överens med uppsatsens syfte, som handlar om att uppmärksamma lärares åsikter och erfarenheter vad gäller modersmålsundervisningens betydelse, vilket är anledningen till valet av denna metod.

Intervjuerna ägde rum på de skolor där de medverkande lärarna arbetar, då de fick vistas i en miljö som är naturlig för dem. På så sätt fick de även möjligheten att visa sin arbetsmiljö och i vissa fall även sitt arbetsmaterial. Intervjuerna var även så kallade personliga eftersom de, enligt Denscombe (2009), endast engagerade en deltagare i taget. Det underlättar att använda

sig av personliga intervjuer vid transkriberingen av intervjuerna, då det bara är en röst att känna igen. Andra fördelar är att det endast är en persons åsikter att bearbeta och att det är lättare att arrangera ett möte med en person än med flera. För att få fler infallsvinklar av lärarnas svar och för att de medverkande skulle få ett förtroende för oss valde vi båda att delta vid samtliga intervjutillfällen, där vi turades om att ställa frågor.

Intervjufrågorna (se bilaga) var redan färdigställda vid det tillfälle som intervjuerna genomfördes. De medverkande hade inte fått ta del av dessa frågor innan intervjuerna ägde rum, på grund av att deras svar skulle bli mer trovärdiga när de inte fick möjligheten att bearbeta svaren i förväg. Det enda som deltagarna fick ta del av innan intervjutillfällena var undersökningens syfte, vilket handlar om att skapa en förståelse för språkutvecklingen hos elever med svenska som andraspråk. Under intervjuerna skulle samtliga färdigställda frågor bearbetas, men ordningsföljden var av mindre betydelse. Under intervjuernas gång uppkom även följdfrågor i anknytning till lärarnas svar. Denna typ av intervju kallar Denscombe (2009) för semistrukturerad, då intervjuaren är flexibel och ger deltagarna möjligheten att utveckla sina åsikter.

De redan färdigställda intervjufrågorna handlar bland annat om hur lärarna arbetar med svenska som andraspråk och vad de har för erfarenheter om modersmålsundervisningens roll i andraspråkutvecklingen. Allmänna frågor om till exempel lärarnas utbildning och undervisningsgrupper förekommer också. Avsikten var att inte ställa några ledande frågor, med anledningen att inte få några otillförlitliga svar. Kvale och Brinkmann (2009) menar dock att ledande frågor inte behöver innebära en risk för opålitlighet, då det beror på vilket syfte undersökningen har. I samband med syftet för denna undersökning valdes hellre öppna frågor, istället för ledande, eftersom intervjun fokuserade på deltagarnas egna åsikter och erfarenheter. Utifrån denna fokus fanns behovet av sådana frågor som öppnade upp för mer utvecklande åsikter.

3.4. Bearbetning och analys

Intervjuerna, som användes som undersökningsmetod, dokumenterades med hjälp av ljudinspelning. Kvale och Brinkmann (2009) hävdar att ljudinspelning är den mest förekommande metoden att använda vid intervjuundersökningar eftersom intervjuaren kan rikta hela sin uppmärksamhet på själva intervjun. Ljudinspelningarna har sedan avlyssnats

och transkriberats. Bjurwill (2001) framhäver att ljudinspelningen och det transkriberade materialet är bevismaterial som bör finnas till hands för granskning.

Utifrån det transkriberade materialet har olika delar lyfts fram, vilket resulterade i framställningen av olika kategorier; bakgrund, språkutvecklande arbetssätt, modersmålet i andraspråksundervisningen samt modersmålsundervisningens betydelse. Dessa kategorier medförde till de rubriker som redovisas i resultatet. Anledningen till att redovisa resultatet i form av olika kategorier, istället för att presentera varje frågeställning, var att ge en bättre översikt. Då flera av intervjufrågorna ingår under samma område blev kategoriseringen en naturlig del i analysen.

3.5. Etiska överväganden

Viktigt att poängtera är att de medverkandes svar under intervjun kan ha påverkats av olika anledningar. Denscombe (2009) lyfter fram olika faktorer som kan ha en viss påverkan på de svar som framkommer i en intervju. De medverkande kan till exempel uppleva att vi som intervjuare förväntar oss ett specifikt svar och ger därför ett sådant svar som de tror uppfyller våra förväntningar. Det är även viktigt för oss som intervjuare att inta en neutral roll, eftersom deltagarnas uppfattningar om oss kan återspeglas i svarens omfattning.

Då lärarna som medverkade i undersökningen arbetar inom samma kommun finns det även en risk att de kan ha påverkats av varandra. Innan intervjuernas början hade vi dock fått en vetskap om att lärarna endast träffats som grupp under två tillfällen, vilket vi anser bidrar till en begränsad påverkan av varandra.

Vetenskapsrådet (2002) presenterar fyra grundläggande krav som gäller vid forskning för att skydda de individer som deltar i undersökningen, nämligen informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Informationskravet handlar om att deltagarna har fått möjligheten att bli medvetna om undersökningens syfte. Samtyckeskravet innebär att medverkan är frivillig och kan när som helst avbrytas. Konfidentialitetskravet betyder ett skydd av de medverkandes identitet, då deras personuppgifter anonymiseras. Nyttjandekravet innebär att all insamlad information endast behandlas i forskningsavsikt. Dessa fyra principer har följts, då deltagarna i förväg har informerats om undersökningens syfte. Ett tydliggörande om att det var frivilligt att medverka

samt att alla personuppgifter skulle anonymiseras och endast användas i forskningsändamål gjordes också.

4. RESULTAT OCH ANALYS

I början av detta avsnitt presenteras de lärare som deltagit i undersökningen, som är baserad på intervjuer. För att anonymisera de medverkande presenteras de som lärare A, B, C, D och E. Deltagarnas ålder eller genus är ingenting som nämns eftersom valet att inte behandla dessa perspektiv i undersökningen har gjorts. Vidare följs en resultatredovisning av intervjuerna, vilken är indelad i fyra rubriker utifrån de frågor som ställts. Avslutningsvis analyseras resultatet utifrån samma fyra rubriker.

4.1. Presentation av intervjudeltagare

De medverkande presenteras utifrån frågan: Vilken utbildning har du och hur länge har du undervisat i svenska som andraspråk?

Lärare A är lågstadielärare i grunden, men har vidareutbildat sig till gymnasielärare i pedagogik och psykologi och har senare även studerat specialpedagogik. Sedan år 1994 har lärare A arbetat med svenska som andraspråk. Just nu arbetar lärare A på en liten skola från årskurs F till 6, där det endast finns en klass per årskurs. Det går många invandrarelever på skolan, vilket betyder att det finns många olika språk som talas.

Lärare B är sedan 35 år tillbaka utbildad lågstadielärare och har även studerat vidare i engelska, på grund av det stora intresset för språk. Nu studerar lärare B svenska som andraspråk på distans och undervisar samtidigt i årskurs 2 på en grund- och särskola, som har en klass i varje årskurs från F till 6. I omgångar har lärare B tidigare arbetat med svenska som andraspråk, men i år är andraspråksundervisningen integrerad i den reguljära undervisningen.

Lärare C är musiklektör i botten, men har sedan studerat svenska och studerar nu svenska som andraspråk parallellt med sin undervisning. Sedan 11 år tillbaka arbetar lärare C på en skola från årskurs F till 9, där cirka 400-500 elever är inskrivna.

Lärare D är lärare i de tidigare skolåren och har behörighet i svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik. Sedan i augusti i år har lärare C undervisat i svenska som andraspråk och är samtidigt klasslärare i årskurs 6 på en låg- och mellanstadieskola med ungefär 155 elever i årskurs F till 6.

Lärare E är lågstadielärare och har läst en del kurser i svenska som andraspråk, men har dock inga högskolepoäng i detta ämne. Sedan 1994 har lärare E undervisat i svenska som andraspråk och har nu en delad klasslärarroll i årskurs 1 på en grundskola med elever i årskurs F till 6. Skolan, som lärare E har arbetat på sedan år 1985, är även en grundsärskola och träningsskola och det finns en klass i varje årskurs, förutom i en årskurs där det finns två klasser.

4.2. Resultatredovisning

Under denna rubrik redovisas uppsatsens resultat utifrån fyra kategorier; bakgrund, språkutvecklande arbetssätt, modersmål i andraspråksundervisningen samt modersmålsundervisningens betydelse.

4.2.1. Bakgrund

Lärarnas bakgrund beskrivs utifrån tre frågeställningar:

- Hur många timmar i veckan undervisar du i svenska som andraspråk?
- Hur många elever undervisar du och i vilken åldersgrupp?
- Hur stor grupp elever har du vid varje undervisningstillfälle?

Lärare A arbetar med varierande grupper med elever från årskurs 3 till 6. Då det beror på vilket problemområde de arbetar med varierar antalet elever från tre till tio elever i veckan. Även storleken på undervisningsgrupperna varierar, då undervisningstillfällena kan vara både enskilt och i grupper på upp till fyra till fem elever. Lärare A arbetar oftast med en grupp i fyra till fem veckor och riktar sedan arbetet mot andra grupper och problemområden.

Lärare B arbetar hela tiden med svenska som andraspråk, då det är integrerat i klassen. Det är tre elever i klassen, i årskurs 2, som har rätt till svenska som andraspråk och undervisningen genomförs ofta i halvklass.

Lärare C undervisar i svenska som andraspråk i cirka 25 timmar i veckan av sin 80-procentiga tjänst. Undervisningen riktar sig mot ungefär elva till tolv elever i årskurs 4 till 9. Eftersom eleverna både kommer från olika länder och ligger på olika nivåer består

undervisningsgrupperna av endast en till tre elever. Undervisningen sker främst i ett avskilt rum, men kan även infinna sig i klassrummet där lärare C är en resurs i klassen.

Lärare D arbetar med svenska som andraspråk under fem 40-minuterspass i veckan och är utöver detta även klasslärare. Det är åtta elever på skolan som har andraspråksundervisning och undervisningsgrupperna varierar, då eleverna undervisas enskilt, i par eller i en grupp på fem elever. Undervisningen brukar ske i ett enskilt rum, men det har även hänt vid några tillfällen att lärare D har infunnit sig i klassrummet då det har behövts.

Lärare E har en lärartjänst som endast består av svenska som andraspråk i årskurs 1. Det är 15 av 28 elever i klassen som har rätt till andraspråksundervisning och denna undervisning är integrerad i klassen samtidigt som den kan ske i ett avskilt rum. Antalet elever i undervisningsgruppen som befinner sig i det avskilda rummet kan variera.

Tre av de fem lärarna undervisar svenska som andraspråk i ett avskilt rum. Enligt en lärare integreras andraspråksundervisningen med övrig undervisning, medan den femte lärarens undervisning varierar. De flesta av lärarna undervisar elever i grundskolans tidigare år, där undervisningsgrupperna varierar.

4.2.2. Språkutvecklande arbetssätt

Under denna rubrik redogörs för lärarnas svar av frågorna:

- Beskriv det arbetssätt du använder i din undervisning.
- Finns det någon koppling mellan undervisningen i svenska som andraspråk och övrig undervisning?

Lärare A beskriver ett varierat arbetssätt med fokus på språket, där eleverna bland annat får arbeta med bilder, texter och frågor som knyter an till egna erfarenheter, grundläggande regler i stavning samt lästräning. Lärare A använder sig också av sådant material som knyter an till den övriga undervisningen, för att hjälpa eleverna att få en förståelse för svåra ord och begrepp. Lärare A menar vidare att det krävs ett sådant samarbete med lärare i andra ämnen för att hjälp ska kunna riktas till just det område som eleven behöver hjälp med.

Lärare B använder sig av speciella material i bland annat svenska och matematik, där språket är anpassat. Undervisningen blir ämnesintegrerad, då eleverna får arbeta med språket samtidigt som de till exempel arbetar med matematik. Hela klassen arbetar med denna typ av material och lärare B menar att det gynnar allas språkutveckling.

Lärare C arbetar mycket med scaffolding, vilket betyder att läraren stöttar eleverna i deras individuella utveckling för att de ska kunna nå nästa utvecklingszon. Det är viktigt att utgå ifrån elevernas intressen och även deras egna mål, för att de ska förstå syftet med det de arbetar med. Undervisningen är också mycket samtalsbaserad, då lärare C tillsammans med eleverna diskuterar olika uppgifter, svåra begrepp som eleverna stöter på samt en bok eller text som de har läst gemensamt. Lärare C menar att det finns ett samarbete mellan svenska som andraspråk och övrig undervisning, för i stort sett handlar det om att eleverna ska utvecklas och klara av skolan. Texter från de olika ämnena brukar användas i andraspråksundervisningen eftersom eleverna ofta behöver hjälp med de olika ord och begrepp som dessa texter innehåller.

Lärare D beskriver att eleverna i andraspråksundervisningen får möjligheten att prata mycket svenska, både genom att återberätta texter och att berätta om sådant som de själva har upplevt. De elever som ingår i samma undervisningsgrupp får även möjligheten att prata med varandra. Läsförståelse och ordförståelse är också någonting som eleverna får arbeta med. Lärare D menar att andraspråksundervisningen inte har någon speciell koppling till den övriga undervisningen, men beskriver även att texter från andra ämnen har används vid något tillfälle för att förbättra elevernas förståelse för innehållet i dessa texter.

Lärare E kopplar ofta ord till bilder och menar att det är viktigt att ha bilder tillgängliga. Innan eleverna får börja skriva arbetar de mycket med pussel och spel. Eleverna får även möjligheten att prata mycket och lyssna på sagor. Lärare E anser det vara viktigt att föra en dialog med klassläraren för att få reda på vad eleverna behöver hjälp med. Undervisningen handlar också mycket om att eleverna skapar sig en förståelse för de begrepp som de stöter på i till exempel matematiken eller i vardagen.

Lärarnas arbetssätt beskrivs på olika sätt. Två av lärarna arbetar bland annat utifrån bilder medan två använder mycket samtalsbaserad undervisning. De flesta av lärarna menar att det förekommer ett samarbete mellan undervisningen i svenska som andraspråk och övrig

undervisning, till exempel när eleverna behöver skapa sig en förståelse för texter och olika begrepp.

4.2.3. Modersmål i andraspråksundervisningen

I detta avsnitt sammanfattas vad lärarna svarar på frågorna:

- Hur stor del av den grupp elever du undervisar har modersmålsundervisning?
- Är elevernas bakgrund och modersmål någonting som används i din undervisning?

Lärare A uppskattar att minst 70 procent av de elever på skolan som undervisas i svenska som andraspråk har modersmålsundervisning. Alla elever med svenska som andraspråk blir erbjudna att delta i modersmålsundervisningen. Eleverna får i andraspråksundervisningen möjlighet att forska om sitt modersmål och jämföra det med andraspråket. Lärare A kan kommunicera på olika språk och pratar därför med eleverna på deras modersmål och uppmanar dem på så sätt att använda modersmålet.

Lärare B har tre elever med rätt till andraspråksundervisning, vilka även har modersmålsundervisning. Ibland diskuterar klassen om vad vissa ord heter på dessa elevernas modersmål, speciellt om det är något obekant ord för dem. De kan också samtala om hur födelsedagar och högtider i deras kultur skiljer sig från den svenska kulturen. Lärare B menar att alla bör vara stolta över sin bakgrund och kultur.

Lärare C beskriver att mindre än hälften av andraspråks eleverna på skolan deltar i modersmålsundervisningen. Anledningen till detta är att det finns en okunskap om modersmålsundervisningen, både vad gäller lärare, elever och föräldrar. Eleverna måste även bege sig till en annan ort efter skoltid för att kunna delta i modersmålsundervisningen, vilket ofta leder till en bristande motivation till att vilja delta. Lärare C visar stort intresse för elevernas olika modersmål och låter eleverna undersöka skillnader mellan modersmålet och andraspråket vad gäller grammatiska strukturer, vilket medför en djupare förståelse för grammatiken.

Lärare D undervisar åtta elever i svenska som andraspråk, varav hälften har modersmålsundervisning. De elever som har samma modersmål och deltar i samma undervisningsgrupp får möjligheten att stötta varandra med att förklara vissa ord och begrepp

för varandra på deras modersmål. En av eleverna har danska som modersmål och då är det lättare för lärare D att koppla språken till varandra, eftersom det danska språket har många likheter med det svenska språket.

Lärare E har sju elever som deltar i modersmålsundervisningen av de 15 elever som undervisas i svenska som andraspråk. Även om fler elever hade velat ha modersmålsundervisning finns det inte tillräckligt med modersmållärare eller elever med samma modersmål. I andraspråksundervisningen får eleverna möjligheten att koppla vissa ord till deras modersmål.

Flertalet av lärarna menar att hälften eller mindre än hälften av de elever som undervisas i svenska som andraspråk har modersmålsundervisning. Samtliga lärare använder på något sätt elevernas modersmål i andraspråksundervisningen. Eleverna får bland annat möjligheten att forska om sitt modersmål och göra jämförelser mellan andraspråket och modersmålet på olika sätt.

4.2.4. Modersmålsundervisningens betydelse

Resultatredovisningen avslutas med lärarnas åsikter utifrån frågeställningen: Vilka erfarenheter har du angående modersmålsundervisningens roll för elever med svenska som andraspråk?

Lärare A försöker motivera elever till att studera modersmålet eftersom det språk som enbart används i hemmet inte är tillräckligt för att utveckla språkkunskaper och ett gott ordförråd inom modersmålet. Om eleverna redan har en förståelse för olika begrepp på sitt modersmål, så blir dessa även lättare att förklara på andraspråket, då de nya benämningarna på begreppen kan kopplas till tidigare erfarenheter.

Lärare B menar att modersmålet stärker andraspråket, för om eleverna är säkra i sina modersmål så kan de ofta dra paralleller mellan språken. Eftersom kopplingar kan göras mellan språken är det lättare att lära sig ett nytt språk om eleverna redan har kunskaper i andra språk. Även om det förekommer olikheter mellan olika språk, är det likheterna som lyfts fram i undervisningen.

Lärare C anser att det är viktigt med modersmålundervisning, då det är lättare att lära sig språkets utbyggnad på andraspråket om de redan har fått utbyggnaden på sitt modersmål. Modersmålläraren kan även förklara saker för eleverna på deras modersmål, som inte lärare C kan förklara. Hos en del elever är det även oklart i vilket land de ska spendera sin framtid. Om elever endast har använt modersmålet i hemmet kan de inte behärska språket ordentligt, då de inte har lärt sig det akademiska språket. Lärare C menar att om eleverna till exempel åkte ifrån sitt ursprungsland när de var tio år så har de fortfarande ett språk som en tioåring och kommer därför att få en chock om de kommer tillbaka till detta land utan att ha fått möjligheten att utveckla språket ytterligare.

Lärare D har sedan sin utbildning vetskapen om att det är viktigt att utveckla sitt modersmål. När eleverna ska lära sig ett nytt språk är det viktigt att de är säkra på sitt modersmål eftersom det finns mycket starka kopplingar mellan språken. Lärare D har ingen kontakt med modersmållärarna eftersom modersmålsundervisningen ligger utanför skoltid och på andra skolor, vilket lärare D anser vara synd för att det hade kunnat vara en betydelsefull kontakt för elevernas skull.

Lärare E månar om och anser det vara viktigt med modersmålsundervisning. Tidigare har många resonerat om att modersmålsundervisningen var en belastning eftersom eleverna fick ytterligare läxor. Lärare E menar dock att undervisningen har förändrats och inte längre är så betungande.

Gemensamma åsikter hos lärarna är att modersmålsundervisningen har betydelse för andraspråksutvecklingen. Två av lärarna tydliggör att det är lättare att lära sig sitt andraspråk om det redan finns en språklig bas i modersmålet, medan två menar att kopplingar kan göras mellan språken.

4.3. Analys

Liksom föregående avsnitt analyseras resultatet utifrån fyra kategorier; bakgrund, språkutvecklande arbetssätt, modersmål i andraspråksundervisningen och modersmålsundervisningens betydelse.

4.3.1. Bakgrund

Undervisningen i svenska som andraspråk varierar bland de olika lärarna. Några av lärarna arbetar endast med svenska som andraspråk, medan andra integrerar detta ämne i den övriga undervisningen. Fridlund (2011) påvisar att det funnits varierade åsikter om att ämnet svenska som andraspråk skulle delas upp i olika undervisningsgrupper. Uppfattningen om att elever skulle få en negativ stämpel på sig om de undervisades i en egen grupp lades fram. I motsats till denna uppfattning ansågs att elever med svenska som andraspråk hade behov av att möta andra undervisningsmetoder än de vanliga, för att utvecklas utifrån de bästa förutsättningarna.

Enligt resultatet skiljer sig tiden, som är avsatt för svenska som andraspråk, i hög grad. Lärare D har till exempel jämfört med lärare C avsevärt mindre tid för varje elev, då lärare C undervisar 11 till 12 elever under cirka 25 timmar i veckan, medan lärare D undervisar åtta elever i 200 minuter, vilket är 3 timmar och 20 minuter.

Gemensamt bland lärarna är att antalet elever i de olika undervisningsgrupperna varierar, beroende på kunskapsnivå, modersmål eller ålder. Det som är mest förekommande är att andraspråksundervisningen sker i ett avskilt rum, men majoriteten av lärarna finner sig även vid något tillfälle i klassrummet, antingen för att vara en resurs i klassen eller på grund av att andraspråksundervisningen är integrerad i den övriga undervisningen.

4.3.2. Språkutvecklande arbetssätt

Sammanfattningsvis menar alla lärarna att det finns ett samarbete mellan svenska som andraspråk och övrig undervisning. Samarbetet handlar ofta om att utvidga elevers begreppsförståelse och om den kommunikation som finns mellan lärarna, för att de ska kunna hjälpa eleverna utifrån deras egna förutsättningar. Det är ofta texter som används i andra ämnen som behandlas i andraspråksundervisningen för att utveckla förståelse för olika begrepp. Holmegaard och Wikström (Hyltenstam & Lindberg, 2004) menar att det är positivt om eleverna i ämnesundervisningen får skapa sig en förståelse för olika ord och begrepp innan ett arbetsområde har sin början, för att eleverna ska få möjligheten att utvecklas så mycket som möjligt utifrån sina egna förutsättningar.

Samtal och diskussioner är någonting som används mycket i andraspråksundervisningen. Enligt Holmegaard och Wikström (Hyltenstam & Lindberg, 2004) är det av stor betydelse för språkutvecklingen att elever får möjligheten att samspela med andra. Lärare A och lärare E beskriver också att de arbetar mycket utifrån bilder. Majoriteten av lärarna lyfter även vikten av att utgå ifrån elevernas egna intressen och erfarenheter.

4.3.3. Modersmål i andraspråksundervisningen

Flertalet av lärarna anser att det är långt ifrån alla elever med svenska som andraspråk som deltar i modersmålsundervisningen. Detta kan dels bero på att det inte finns tillräckligt med resurser, till exempel att det finns en brist på modersmåls lärare eller att eleverna med ett specifikt modersmål är för få. Lärare C menar att anledningen också kan vara att det förekommer en bristande motivation hos elever, då modersmålsundervisningen inträffar efter skoltid och på en annan skola. Även i Skolverkets rapport *Med annat modersmål – Elever i grundskolan och skolans verksamhet* (2008) förklaras elevers bristande motivation som att undervisningen är svåråtkomlig. Eftersom Haglund (Hyltenstam & Lindberg, 2004) presenterar en studie som påvisar att elever med annat modersmål än svenska ofta anpassar sig efter andra elever för att lättare passa in, skulle en annan orsak till elevers bristande motivation kunna vara att det förekommer en ängslan om att identiteten skulle kunna förändras.

Gemensamt för alla lärarna är att de på något sätt använder elevernas modersmål i andraspråksundervisningen. Detta kommer till uttryck när eleverna till exempel jämför olika kulturer med varandra, forskar om sitt modersmål och förklarar vad somliga ord heter på modersmålet. Lärare A och lärare D uppmanar elever att använda sitt modersmål, då de ges möjligheten att samtala på sitt modersmål med antingen läraren eller sina klasskamrater. Lärare B betonar att alla bör vara stolta över sin bakgrund.

4.3.4. Modersmålsundervisningens betydelse

Alla lärarna är överens om att modersmålsundervisningen har en betydande roll i andraspråksutvecklingen. De menar att om eleverna redan har ett gott ordförråd på sitt modersmål kan de lättare lära sig andraspråket, eftersom de kan göra kopplingar mellan de olika språken. Hyltenstam (Skolutvecklingen, 2007) menar att om elever redan har ett ord-

och begreppsförråd på sitt modersmål blir det lättare för dem att lära sig andraspråket, eftersom det endast innebär att lära sig benämningar på de redan etablerade begreppen. Lärare B menar att det är likheterna mellan språken som ska lyftas fram, trots att det förekommer många olikheter.

Lärare C påvisar en annan aspekt vad gäller elevernas framtid. Det finns en möjlighet att eleverna så småningom kommer att flytta tillbaka till sitt ursprungsland och i så fall är det av stor betydelse att de har tillägnat sig ett gott ordförråd på modersmålet. Även lärare A menar att det språk som talas i hemmet inte är tillräckligt för att utveckla de språkkunskaper som elever kan komma att vara i behov av.

5. DISKUSSION

Diskussionen har delats in i en metoddiskussion, där valet av metod resoneras kring, och en resultatdiskussion, som kopplar samman forskning med resultat. Möjliga konsekvenser för yrkesrollen som kan uppstå synliggörs också.

5.1. Metoddiskussion

Utifrån vår problemformulering om hur lärare uttrycker sig om modersmålsundervisningens betydelse i andraspråksutvecklingen var det en självklarhet att använda intervjuer som insamlingsmetod. Genom intervjuer kan, enligt Denscombe (2009), de medverkandes åsikter, uppfattningar och erfarenheter vidareutvecklas, vilket vi anser kan vara en svårighet att lyfta i till exempel enkätundersökningar. I undersökningar som är baserade på enkäter blir utbudet av åsikter mindre och inte lika omfattande som i intervjuundersökningar.

Observation skulle kunna vara en möjlig metod för att undersöka lärarnas arbetssätt i andraspråksundervisningen och på vilket sätt de kopplar modersmålet till andraspråket. Denna metod skulle kunna ge ett mer realistiskt perspektiv över hur undervisningen genomförs, eftersom det finns en risk att intervjudeltagare beskriver att de arbetar på ett sätt som de egentligen inte gör. Det är dock mer komplicerat att lyfta fram lärarnas åsikter om modersmålsundervisningens roll i andraspråksutvecklingen genom observationer. Eftersom det förekom en viss tidsbegränsning för undersökningen anser vi även att observationer skulle medföra ett för omfattande efterarbete. Därför anser vi att intervjuer som insamlingsmetod stämmer väl överens med undersökningens syfte. En eventuell framtida forskning inom detta ämnesområde skulle kunna baseras på observationer. Denna undersökningsmetod skulle möjliggöra att undersökningen blir mer trovärdig, eftersom jämförelser mellan det som sker i praktiken och lärarnas svar kan synliggöras.

Om intresset endast hade varit att ta reda på om modersmålsundervisningen har någon betydelse i andraspråksutvecklingen skulle en undersökning baserad på enkäter varit rimlig, eftersom det hade resulterat i ett bredare utbud. Den undersökning som genomfördes syftade istället på att få en djupare inblick av lärarnas arbetssätt och åsikter. Varför modersmålsundervisningen skulle kunna ha en betydande roll och på vilket sätt modersmålet kan användas i andraspråkundervisningen var även viktiga frågeställningar som hade varit svårare att svara på genom en enkätundersökning, därav valet av en intervjuundersökning.

Resultatet av undersökningen kan på något sätt ha påverkats, eftersom Denscombe (2009) menar att de medverkande kan ha upplevt att vi som intervjuare förväntade oss något specifikt svar, vilket kan ha lett till att de gav oss det svar som de trodde skulle uppfylla våra förväntningar. Sannolikheten finns också att resultatet skulle kunna se annorlunda ut ifall undersökningen hade involverat fler deltagare eller om lärare i andra kommuner hade medverkat. Vi menar dock inte att dessa ändringar måste bli avgörande för resultatets främsta delar eftersom då många forskare, bland andra Abrahamsson (2009), Hyltenstam (Skolutvecklingen, 2007) och Lindberg (2002), förespråkar om modersmålsundervisningens betydelse i andraspråksutvecklingen förekommer det möjligtvis en kännedom om detta även i samhället.

5.2. Resultatdiskussion

Under denna rubrik kopplas resultatet till litteraturgenomgången samt till syfte och problemformulering.

5.2.1. Återkoppling till litteraturgenomgången

Resultatet påvisar att lärarnas undervisningsmöjligheter i svenska som andraspråk skiljer sig åt. Ett exempel är att lärare D undervisar endast i tre timmar och 20 minuter i veckan i detta ämne, medan lärare C har cirka 25 timmar till förfogande för andraspråksundervisning. Det som vi reagerar på är att undervisningstimmarna skiljer sig så mycket åt när elevantalen i de båda grupperna är snarlika. Detta medför att de elever som undervisas av lärare C får betydligt mer undervisningstid i svenska som andraspråk än vad de elever som undervisas av lärare D får. Antalet elever som deltar i andraspråksundervisningen är också någonting som varierar mellan lärarna. De som har rätt till och ska erbjudas ett deltagande i svenska som andraspråk är, enligt Grundskoleförordningen (1997:599), elever som har ett annat modersmål än svenska, elever som har svenska som modersmål men som tidigare har bott och gått i skolan i ett annat land samt invandrarelever som använder svenska i vardagssituationer.

Holmegaard och Wikström (Hyltenstam & Lindberg, 2004) förordar en språkutvecklande ämnesundervisning, där undervisningen ska vara språkligt anpassad och där elever får möjligheten att skapa en förförståelse för områdets ord och begrepp. Resultatet visar att lärare B och lärare E integrerar andraspråksundervisningen i den reguljära undervisningen och att

lärare B använder olika material som på något sätt är språkligt anpassat. Lärare E tydliggör vikten av att elever skaffar sig en förståelse för vardagliga ord och begrepp. Även de andra lärarna lyfter betydelsen av att elever skapar sig en begreppsförståelse. Ord, begrepp och även längre texter som används i andra ämnen införs i andraspråksundervisningen, för att eleverna ska få en djupare förståelse för dessa. En språkutvecklande ämnesundervisning är, enligt oss, betydelsefull eftersom elever får möjligheten att utveckla sina ämneskunskaper samtidigt som de utvecklar sitt språk. Vi menar att detta arbetssätt kan gynna alla elevers utveckling, eftersom det förekommer många svåra begrepp som behöver förklaras och fördjupas för att elever ska kunna förstå och bli motiverade till att vilja lära sig mer.

Vidare menar Holmegaard och Wikström (Hyltenstam & Lindberg, 2004) att elever i interaktion med varandra kan utveckla sitt språk och att elevers tidigare kunskaper och erfarenheter bör tas i beaktande för att lättare förstå och ta till sig undervisningens innehåll. Även detta kan kopplas till resultatet, eftersom majoriteten av lärarna anser det vara viktigt att elever får möjlighet att samtala med varandra och med läraren. Lärare A knyter även ofta an till elevers erfarenheter och lärare C utgår vanligtvis ifrån de intressen som eleverna har. För att elever lättare ska förstå undervisningen och tillägna sig djupare kunskaper anser vi att deras tidigare erfarenheter och kunskaper bör uppmärksammas, då de kan koppla nya kunskaper till tidigare upplevelser.

Hyltenstam (Skolutvecklingen, 2007) hävdar att kommunerna sedan 1970-talet är skyldiga att erbjuda modersmålsundervisning till de elever som har rätt till det. Enligt resultatet är det långt ifrån alla elever med svenska som andraspråk som deltar i modersmålsundervisningen, vilket vi anser vara orimligt eftersom vi har fått vetskapen om att tillägnandet av kunskaper i modersmålet är en viktig del i utvecklandet av andraspråket. Lärare C, lärare D och lärare E menar på att ungefär hälften av andraspråks eleverna har modersmålsundervisning. Av de tre andraspråks elever som lärare B undervisar har alla modersmålsundervisning, medan 70 procent av eleverna som undervisas av lärare A deltar i denna undervisning. Enligt en rapport från Skolverket (2008) är det på alla skolor inte en självklarhet att bli erbjuden ett deltagande i modersmålsundervisningen, på grund av bristen på lärare eller för få elever med samma modersmål. Denna brist är också någonting som lärare E beskriver. Lärare C tillägger att motivationen hos elever att vilja delta i modersmålsundervisningen ofta brister på grund av att den är lagd på annan ort efter skoltid. Även Skolverkets rapport (2008) påvisar att elevers bristande motivation kan bero på just dessa faktorer.

Att använda modersmålet i andraspråksundervisningen är någonting som resultatet visar vara gemensamt för alla lärarna. Eleverna får, förutom att koppla vissa begrepp till modersmålet, bland annat möjligheten att forska kring sitt modersmål och göra jämförelser mellan modersmålet och andraspråket. Det centrala innehållet i Lgr11 (2011) ger uttryck för att elever ska få chansen att jämföra andraspråket med sitt modersmål på olika sätt. Genom att få möjligheten att genomföra dessa jämförelser mellan språken, menar vi att elever lättare kan skapa en förståelse för den språkliga utvecklingen. Identiteter kan också stärkas, eftersom elever får en chans att lära sig mer om sin kultur och bakgrund.

Hyltenstam (Skolutvecklingen, 2007), Axelsson (Hyltenstam & Lindberg, 2004) och Fridlund (2011) menar att ett deltagande i modersmålsundervisningen medför bättre förutsättningar för andraspråksutvecklingen. Denna forskning överensstämmer med undersökningens resultat, som redovisar en positiv syn på undervisningen i modersmål hos samtliga lärare. Lärare C anser att en språklig utbyggnad i andraspråket utvecklas lättare om denna utbyggnad redan finns i modersmålet. Även lärare A beskriver att olika begrepp blir lättare att förklara på andraspråket om elever redan har en förståelse för dessa begrepp på andraspråket. Att redan ha ett ord- och begreppsforråd på sitt modersmål betyder, enligt Hyltenstam (Skolutvecklingen, 2007), att andraspråks elever endast behöver lära sig nya benämningar på de begrepp som de tidigare tillägnat sig, vilket medför en mindre krävande andraspråksinläring. Begreppsbyggnad är också någonting som Lindberg (2002) anser gynnas hos tvåspråkiga elever samtidigt som de har möjligheten att växla mellan olika språk. Både lärare B och lärare D framhäver den koppling som kan göras mellan modersmålet och andraspråket, med förutsättningen att elever redan har tillägnat sig kunskaper i modersmålet. Frågan vi ställer oss är om samtliga lärare själva har erfarenheter om att modersmålsundervisningen har en betydelse för andraspråksutvecklingen eller om det endast är någonting som de har hört talas om. Detta är enbart någonting som vi kan ha i åtanke, eftersom vi inte har några bevis för vad deras åsikter är baserade på.

Vi vill poängtera att ingen modern forskning om att modersmålet skulle störa andraspråksutvecklingen har påträffats. Om en sådan forskning även hade behandlats skulle uppsatsen ha sett annorlunda ut.

5.2.2. Återkoppling till syfte och problemformulering

Uppsatsens syfte var att få en djupare förståelse för språkutvecklingen hos andraspråkselever. Utifrån detta syfte preciserades problemformuleringen till att belysa modersmålsundervisningens roll i utvecklingen av svenska som andraspråk. Då undersökningen resulterade i beskrivningar av arbetssätt, integrering av modersmålet i andraspråksundervisningen samt erfarenheter och åsikter om modersmålsundervisningens betydelse anser vi att syftet har uppfyllts.

Vår problemformulering preciserades till; *Hur ser lärare, som undervisar i svenska som andraspråk, på modersmålsundervisningens betydelse för språkutvecklingen hos elever med svenska som andraspråk?* Utifrån resultatet är vår slutsats att lärare ser positivt på modersmålsundervisningens roll i andraspråksutvecklingen, då de menar att det är lättare för elever att lära sig andraspråket om de redan har tillägnat sig kunskaper i modersmålet. Dock menar flera av lärarna även att det ofta inte finns tillräckligt med resurser på alla skolor för att kunna erbjuda elever ett deltagande i modersmålsundervisningen.

5.2.3. Konsekvenser för yrkesrollen

Utifrån uppsatsens slutsats kan det, i vår framtida yrkesroll, innebära att vi kommer att undervisa andraspråkselever som inte blir erbjudna att delta i modersmålsundervisningen. Eftersom vi har fått kunskapen om att deltagandet i modersmålsundervisningen har en stor betydelse i utvecklingen av andraspråket anser vi det vara viktigt att alla får möjligheten att delta i modersmålsundervisningen. Vår önskan är att det, i de kommuner som vi kommer att arbeta, kommer att finnas tillräckligt med resurser för att alla elever med svenska som andraspråk ska bli erbjudna att fördjupa sina kunskaper i modersmålet. En konsekvens av detta kan bli att vi i vår undervisning kommer att behöva använda oss av elevers olika modersmål, för att öka deras förståelse för till exempel olika begrepp. Trots att detta kan vara ett tidskrävande arbetssätt anser vi även att det är en tillgång, eftersom undervisningen utgår ifrån elevernas egna förutsättningar och erfarenheter. Vi menar att detta arbetssätt kan gynna alla elever, eftersom alla kan lära sig av varandra och få en djupare förståelse för olika kulturer.

6. SAMMANFATTNING

Under 1960-talet förekom en föreställning om att modersmålet, enligt Börestam och Huss (2001), hade en negativ inverkan på andraspråksinläringen, då de språkliga fel som elever gjorde kopplades till modersmålet. En annan uppfattning, som enligt Abrahamsson (2009) var den vanligaste under 1970-talet, var att modersmålet inte hade någon speciell påvekan på andraspråket. Så småningom förändrades denna uppfattning och modersmålet började istället betraktas som en resurs i andraspråksinläringen. Att modersmålet skulle störa andraspråksutvecklingen, menar Lindberg (2002) vara en ihållande myt. Tvåspråkighet är, i motsats till denna uppfattning, en fördel för den kognitiva utvecklingen. Även Hyltenstam (Skolutvecklingen, 2007), Axelsson (Hyltenstam & Lindberg, 2004) och Fridlund (2011) menar att modersmålsundervisningen medför gynnsammare förutsättningar för utvecklingen i andraspråket. Hyltenstam (Skolutvecklingen, 2007) beskriver bland annat att om elever redan har ett ord- och begreppsörråd på modersmålet behöver de endast lära sig nya benämningar i andraspråket på de begrepp som de tidigare tillägnat sig.

Utifrån denna litteraturgenomgång ställdes frågan: *Hur ser lärare, som undervisar i svenska som andraspråk, på modersmålsundervisningens betydelse för språkutvecklingen hos elever med svenska som andraspråk?*

Metoden, som användes i undersökningen, bestod av personliga intervjuer med fem lärare som undervisar i svenska som andraspråk. Intervjuerna var semistrukturerade, vilket betyder att intervjufrågorna redan var fastställda medan det även förekom en flexibilitet vad gäller utvecklandet av frågorna. Intervjufrågorna handlade bland annat om lärarnas erfarenheter om modersmålsundervisningens roll i andraspråksundervisningen och dess betydelse för utvecklingen av andraspråket.

Resultatet visar att samtliga lärare, som medverkade i undersökningen, använder modersmålet på något sätt i sin undervisning. Om elever redan har en förståelse för vissa begrepp på modersmålet är det lättare för dem att använda dessa begrepp i andraspråket och då de har tillägnat sig kunskaper i modersmålet kan tydligare kopplingar ske mellan detta språk och andraspråket. Vår slutsats är alltså att lärare ser positivt på modersmålsundervisningens betydelse i andraspråksutvecklingen, då elever lättare kan lära sig sitt andraspråk om de först har fått möjligheten att utveckla sitt modersmål.

REFERENSLISTA

Abrahamsson, Niclas (2009). *Andraspråksinläring*. Lund: Studentlitteratur.

Abrahamsson, Niclas & Hyltenstam, Kenneth (2010). Barndomen – en kritisk period för språkutveckling? I: Bjar, Louise & Liberg, Caroline (red.) (2010). *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur.

Axelsson, Monica (2004). Skolframgång och tvåspråkig utbildning. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.) (2004). *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Axelsson, Monica, Rosander, Carin & Sellgren, Mariana (2005). *Stärkta trådar – flerspråkiga barn och elever utvecklar språk, litteracitet och kunskap*. Stockholm: Språkforskningsinstitutet.

Beijer, Mai (2006). *Växelvis på modersmål och svenska – Språk- och kunskapsutveckling för flerspråkiga barn och ungdomar*. Stockholm: Liber. (Elektronisk). Tillgänglig på Internet: http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.5006?_xurl=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D1921 (Hämtad: 11-11-14).

Bjurwill, Christer (2001). *A, B, C och D – Vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Börestam, Ulla & Huss, Leena (2001). *Språkliga möten – tvåspråkighet och kontaktlingvistik*. Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Eliaso Magnusson, Josefina (2010). Språk som ingång till gemenskap. I: Musk, Nigel & Wedin, Åsa (2010). *Flerspråkighet, identitet och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Fridlund, Lena (2011). *Interkulturell undervisning – ett pedagogiskt dilemma*. (Elektronisk). Tillgänglig på Internet:

http://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/25382/1/gupea_2077_25382_1.pdf (Hämtad: 11-11-10).

Haglund, Charlotte (2004). Flerspråkighet och identitet. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.) (2004). *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Hammarberg, Björn (2004). Teoretiska ramar för andraspråksforskning. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.) (2004). *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Holmegaard, Margareta & Wikström, Inger (2004). Språkutvecklande ämnesundervisning. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.) (2004). *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Hyltenstam, Kenneth (2007). Modersmål och svenska som andraspråk. I: Skolutvecklingen (2007). *Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet*. Stockholm: Liber.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lindberg, Inger (2002). Myter om tvåspråkighet. *Språkvård* nr 4. (Elektronisk). Tillgänglig på Internet: <http://www.sprakradet.se/2228> (Hämtad: 11-11-22).

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr11 (2011). Stockholm: Skolverket. (Elektronisk). Tillgänglig på Internet: http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.5006?_xurl=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2575 (Hämtad: 11-11-10).

Löthagen, Annika, Lundenmark, Pernilla & Modigh, Anna (2008). *Framgång genom språket – Verktyg för språkutvecklande undervisning av andraspråkselever*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.

Nationalencyklopedin. (Elektronisk). Tillgänglig på Internet: www.ne.se (Hämtad: 12-01-28).

Nygren-Junkin, Lilian (2006). *Modersmål har vi allihopa – här med, och där med.* (Elektronisk). Tillgänglig på Internet: <http://www.sprakradet.se/2350> (Hämtad: 11-11-14).

SFS (1997:599). Svensk författningssamling, Grundskoleförordningen. (Elektronisk).

Tillgänglig på Internet:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1994:1194#K2> (Hämtad: 11-11-09).

Skolverket, rapport 228 (2003). *Flera språk – fler möjligheter - utveckling av modersmålsstödet och modersmålsundervisningen.* Uppsala: Danagårds Grafiska.

Skolverket, rapport 321 (2008). *Med annat modersmål – elever i grundskolan och skolans verksamhet.* Västerås: Edita Västra Aros. (Elektronisk). Tillgänglig på internet:

http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.5006?_xurl=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2116 (Hämtad: 11-11-14).

Svensson, Ann-Katrin (2009). *Barnet, språket och miljön.* Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.* (Elektronisk). Tillgänglig på Internet: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (Hämtad: 11-11-24).

BILAGA

Intervjufrågor

1. Hur många timmar i veckan undervisar du i svenska som andraspråk?
2. Hur många elever undervisar du och i vilken åldersgrupp?
3. Hur stor grupp elever har du vid varje undervisningstillfälle?
4. Vilken utbildning har du och hur länge har du undervisat i svenska som andraspråk?
5. Beskriv det arbetssätt du använder i din undervisning.
 - Vilka metoder använder du för att främja språkutvecklingen?
6. Finns det någon koppling mellan undervisningen i svenska som andraspråk och övrig undervisning?
 - Om ja, hur ser det samarbetet ut?
 - Om nej, hur skulle samarbetet kunna se ut?
7. Hur stor del av den grupp elever du undervisar har modersmålsundervisning?
8. Är elevernas bakgrund och modersmål någonting som används i din undervisning?
 - Om ja, på vilket sätt?
 - Om nej, hur tror du att du skulle kunna använda detta i din undervisning?
9. Vilka erfarenheter har du angående modersmålsundervisningens roll för elever med svenska som andraspråk?